

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-12-76-79>

УДК 343.985.7

Тищенко К.С.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ІНСЦЕНУВАННЯ САМОГУБСТВА ЧЕРЕЗ ПОВІШЕННЯ: ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК, ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Анотація. У роботі автором звернута увага на інсценування самогубства через повішення. На початку статті здійснюється дослідження поняття «інсценування самогубства», наводяться найбільш розповсюджені способи інсценування. У науковій статті міститься інформація про види вбивств, які найчастіше інсценуються злочинцями як самогубства. Автор досліджує ознаки, які можуть бути виявлені під час огляду трупа на місці події, при удавленні руками, перекритті дихальних шляхів сторонніми предметами та безпосереднього насильницького повішення. Також вказується на важливість проведення таких слідчих (розшукових) дій, як огляд місця події, судово-медична експертиза. Звертається увага й на необхідність проведення почеркознавчої та авторознавчої експертиз у конкретних випадках (при знаходженні на місці вчинення злочину записки).

Ключові слова: інсценування, вбивство, повішення, самогубство, розслідування.

Tyschenko Kristina

Yaroslav Mudryi National Law University

A PRETENSE OF SUICIDE BY HANGING: IDENTIFICATION OF FEATURES, FEATURES OF INVESTIGATIVE ACTIONS

Summary. The author draw attention to the staging of suicide by hanging. The author of the article begin their own study of the issue of staging suicide by analyzing statistical information. The statistics of suicides and killings in Ukraine for 2018 is analyzed. At the beginning of the article, the concept of “staging suicide” is investigated, the most common ways of staging are given. Such methods include not only hanging, but also poisoning with drugs, chemicals, the problem of damage to firearms. The scientific article contains information about cases in which people resort to staging. Such cases include: intentional and reckless killing, as well as an accident. The types of premeditated murders, which are most often staged by criminals as suicides, are analyzed. The authors investigate signs that can be detected by examining a corpse at the scene of an accident, by strangling the victim with his hands, blocking the airways with foreign objects, and direct violent hanging. The article focuses on the importance of the strangulation groove, loop, loop to establish the cause of death of the victim. It also indicates the importance of such an investigative (search) action, such as inspection of the scene. The authors drew attention to the participants who will conduct an inspection of the scene: the investigator, the forensic expert, operational staff who will conduct a survey of witnesses. At the end of the work, the authors indicate that the following examinations are mandatory: a forensic medical examination to confirm the cause of death, finding new signs of murder, an autographic and handwriting examination to study the victim's note and its contents. In addition, the work says about the need for a forensic cytological study in certain cases. Such a study will establish the presence or absence of traces of blood and epidermis of the victim, an unauthorized person (criminal) on the loop. The authors of the scientific article also emphasize the importance of maintaining the loop as evidence. They note the need for proper packaging, transportation, storage of material evidence in accordance with the national legislation of Ukraine (Code of Criminal Procedure of Ukraine).

Keywords: dramatization, murder, hanging, suicide, investigation.

Постановка проблеми. Аналіз статистичних даних, дав можливість встановити, що за 2018 рік в Україні було скоєно більше 5 000 самогубств, а умисних вбивств з січня по вересень – 1164. Наявність такої статистики свідчить про те, що самогубств в державі вчиняється майже в 5 разів більше, ніж умисних вбивств. Саме це й стає причиною інсценування вбивств під самогубство. Для проведення розмежування між вбивствами та самогубствами, потрібно правильно проводити огляд місця події, огляд трупу. У разі виникнення обґрунтованих сумнівів потрібно відкривати кримінальне провадження. Рівень злочинності в Україні вказує на високу ймовірність проведення відповідних інсценувань, чим і обумовлюється актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання інсценування вбивства під самогубство займалися такі вчені-криміналісти, як В.П. Бахін, О.М. Васильєв, А.В. Дулов, В.Н. Карагодін, Е.О. Москвін, В.В. Трухачов та багато інших.

Кожен із вчених досліджував теоретичні та практичні аспекти, акцентуючи власну увагу на одному або декількох способах інсценування. Загальні питання огляду місця події при наявності ознак повішення та перевірки версії про інсценування самогубства розглядали у своїх роботах такі вчені, як Г.Б. Дерягин, Ю.А. Молін, М.М. Тагаєв, З.І. Тараскіна. У роботі Л.С. Купріянової, В.О. Гусевої та Т.І Савчук досліджені особливості огляду місця події при виявленні трупа, який висить у петлі, взаємодії учасників, огляду об'єктів на місці події.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У наукових працях перелічених вище вчених-криміналістів прослідковуються відповіді на більшість теоретичних питань, серед яких поняття інсценування, аналіз статистичної інформації, огляд місця події при інсценуванні. Автором статті буде більш детально розглянуто інсценування самогубства через повішання зі з'ясуванням ознак, які потрібно дослідити, оглядом місця події та трупу.

Мета статті. Головною метою статті є аналіз інсценування вбивства під самогубство через повішання з криміналістичної точки зору. Автор зверне увагу не лише на особливості розмежування вбивства та самогубства, але й проаналізують окремі слідчі (розшукові) дії, які необхідно провести при розслідуванні умисного вбивства, замаскованого під самогубство.

Виклад основного матеріалу. Бажання уникнути відповідальності за вчинений злочин характерне для більшості злочинців, особливо, коли мова йде про тяжкі або особливо тяжкі злочини. Одним із досить розповсюджених способів вважається маскування. Злочинці, які вчиняють умисні вбивства, досить часто вдаються до інсценування, намагаючись надати вбивству вигляду самогубства, тим самим ввівши в оману органи досудового розслідування.

Інсценування самогубства – штучне навмисне створення або змінення зацікавленими особами обстановки вбивства таким чином, аби надати їй вигляду обстановки вчинення самогубства. Способом викриття подібного інсценування є проведення комплексу слідчих (розшукових) дій – ретельного огляду місця події та трупу, проведення експертиз. Головною метою, яку переслідують злочинці, є приховування вбивства шляхом надання йому вигляду самогубства задля недопущення відкриття кримінального провадження та початку здійснення розслідування.

Варто відзначити, що злочинцями при імітуванні самогубства може бути обраний будь-який спосіб, який залежить, у першу чергу, від знаряддя вбивства. Залежно від способу та знаряддя вбивства злочинцями може бути здійснено імітування обстановки, слідів злочину, які характерні для самоповішення, завданням потерпілим собі смертельних ушкоджень з використанням вогнепальної, холодної зброї, навмисного отруєння лікарськими засобами, хімікатами, замерзання на смерть, умисного зістрибування з багатоповерхівки тощо.

Не можна не погодитися з В.В. Семеновим, який виділяє такі способи інсценування самогубства: 1) повішання; 2) із застосуванням вогнепальної зброї; 3) з використанням холодної зброї; 4) утоплення; 5) спалення; 6) отруєння; 7) падіння з висоти (вистрибування) [1, с. 7]. Безумовно, можна виділити й інші способи інсценування, однак, саме перелічені є найбільш розповсюдженими у світі.

Інсценування самогубства через повішення може мати місце як при вчиненні умисного, так і необережного злочинів, а також у разі настання нещасного випадку. У разі вчинення умисного або необережного вбивства метою злочинця є введення в оману правоохоронних органів задля уникнення кримінальної відповідальності за вчинене. Приховування нещасного випадку здійснюється скоріше через відсутність правової свідомості, недовіру до правоохоронних органів та системи правосуддя, аніж через бажання щось приховати від органів досудового розслідування.

У роботі автор зосереджує увагу саме на умисних вбивствах, які приховуються шляхом інсценування самогубства через повішення потерпілого. Така спрямованість дослідження обумовлюється більшою суспільною небезпечністю, ніж при вчиненні необережного вбивства або приховуванні

нещасного випадку, у настанні якого особа, яка здійснює інсценування, не винна.

Інсценування самогубства через повішення, за загальним правилом, має місце у трьох випадках: при вчиненні умисного вбивства шляхом безпосереднього повішання, удавлення спеціально заготовленим або пристосованим предметом (мотузкою, краваткою, шнурком, тощо), руками людини або удушення шляхом перекриття дихальних шляхів. У залежності від того, який випадок має місце, при огляді трупа на місці події будуть знайдені різні ознаки, необхідні для підтвердження версії про вбивство.

Якщо мало місце вбивство через повішання, то потрібно звертати увагу на розташування та чіткість странгуляційної борозни, наявність саден на шиї та голові, а також ознаки, які можуть вказувати на боротьбу (синці, рани). Якщо потерпілого було удавлено петлею, мотузкою або іншим предметом, то странгуляційна борозна буде безперервною, мати горизонтальний напрям, однаковий ступінь виразності, та буде розташована нижче щитоподібного хряща. При удавленні потерпілого руками на шиї обов'язково залишаться сліди від натискання пальцями, можуть бути залишені й сліди нігтів. Досить часто злочинці не розраховують фізичну силу, що призводить до роздроблення щитоподібного хряща та під'язикової кістки.

У разі якщо смерть потерпілого настала від закриття дихальних шляхів сторонніми предметами, то при огляді трупа можуть бути знайдені часточки предмета, яким було закрито ніс, рот, дихальні шляхи. Крім цього, важливим для встановлення причини смерті буде й огляд та оцінка стану губ, ясен, на яких можуть залишитися садна від прикушування.

Варто відзначити особливу важливість дослідження странгуляційної борозни, мотузки, петлі та матеріалу зашморгу. Наприклад, огляд странгуляційної борозни може підтвердити версію про самогубство. Адже, при самогубстві странгуляційна борозна має різний ступінь виразності (більша виразність з передньої частини шиї), косо-вихідний напрям. Борозна при самогубстві розташована нижче щитоподібного хряща.

Особливості зашморгу, спосіб в'язання вузла може не лише підтвердити хибність версії про самогубство, але й вказати на професійні навички злочинця. Своєрідність в'язання вузлів може бути характерна для людей, які служили на флоті, лікарів, тих, хто займається спортивним туризмом, альпінізмом, тощо. Як зазначає Н.І. Клименко потрібно звертати увагу на спосіб і місце кріплення петлі, сліди потертостей, які можуть вказувати на те, що труп підтягувався сторонньою особою [2, с. 24]. Потрібно зауважити, що не потрібно поспішати та знімати з шиї добре зафіксовану петлю, адже це може змінити сліди та привести до хибного висновку.

Широке коло способів інсценування створює підґрунтя для виведення поняття негативних обставин – фактів і слідів, які не відповідають, суперечать фактам і слідам, звичайним і необхідним за певної події або поясненням певних осіб [3, с. 119]. Крім слідів, знайдених на трупі, негативні обставини можуть утворювати й сліди, які мають місце безпосередньо на місці вчинення

злочину. Саме тому, потрібно максимально відповідально підійти до питання огляду місця події.

При огляді місця події найчастіше беруть участь наступні учасники: слідчий, судово-медичний експерт або лікар, оперативні співробітники. Для підвищення ефективності проведення огляду місця події важливим є розподіл завдань. Найбільш доцільним є проведення огляду місця події слідчим, огляду трупа – судово-медичним експертом або лікарем, а опитування очевидців – оперативними співробітниками. В огляді місця події можуть брати участь і інші учасники, однак, їх не повинно бути забагато, так як це може призвести до знищення слідів на місці злочину.

При проведенні даної слідчої (розшукової) дії особлива увага повинна звертатися на оцінку обстановки: розставлення меблів, порядок у приміщенні. При детальному огляді місця події можуть бути виявлені ознаки, які вкажуть на імітацію, внесення змін в обстановку для введення в оману працівників правоохоронних органів загалом та слідчого зокрема. Огляд місця події також дасть можливість віднайти передсмертну записку, якщо така записка була написана чи підкинута особою, яка скоїла вбивство.

Не менш важливим для встановлення причини смерті та організації розслідування є проведення наступних видів експертиз:

– судово-медичної експертизи, за допомогою якої буде точно встановлена причина смерті, час, місце, дані про особу, яка вчинила вбивство та намагалася інсценувати самогубство потерпілого (зріст, вага, тощо);

– авторознавчної та почеркознавчої експертизи у разі виявлення передсмертної записки. Зазначені експертизи дадуть можливість встановити, хто є автором записки (потерпілий чи злочинець), час складання, емоційний стан, у якому перебував потерпілий під час її написання. Таким чином можна встановити наявність примусу зі сторони злочинця задля примушування до складання записки;

– посмертна психолого-психіатрична експертиза, яка проводиться з метою встановлення психологічного стану потерпілого (наявність де-

пресії, тощо), який міг би вплинути на бажання вчинити самогубство;

– дактилоскопічна експертиза, яка проводиться у разі знаходження під час огляду місця події слідів, залишених злочинцем (відбитки пальців).

Як зазначають у своєму дослідженні Л.С. Купріянова, В.О. Гусева, Т.І. Савчук, якщо петлю виявлено окремо від трупа і є підозра на удавлення петлею, доцільно буде провести судово-цитологічне дослідження з метою виявлення на петлі епідермісу та крові покійного, а можливо й епідермісу сторонньої особи на вільних кінцях петлі. У будь-яких сумнівних випадках доцільно вилучити на прозору липку стрічку мікрочастинки зі шкіри шиї трупа по ходу странгуляційної борозни та з долонь трупа [4, с. 103–104].

Варто звернути увагу й на важливість збереження доказів, зокрема, петлі, її правильне транспортування та зберігання, адже саме петля може містити необхідні дані для встановлення особи злочинця. При здійсненні будь-яких дій з речовими доказами потрібно керуватися нормативно-правовими актами національного законодавства, основним з яких є Кримінальний процесуальний Кодекс України.

Висновки і пропозиції. Інсценування самогубства – один із найбільш розумних способів приховування вчиненого злочину. Саме тому, для проведення розмежування та встановлення ознак, які б підтверджували чи спростовували версію про вчинення самогубства, необхідно провести детальний огляд місця події злочину та огляд трупа. На нашу думку, запорукою успіху є саме професійний підхід та компетентність слідчого та судово-медичного експерта або лікаря.

Крім цього, для отримання повної інформації про подію необхідно провести ряд експертиз, серед яких судово-медична, дактилоскопічна, посмертна психолого-психіатрична, почеркознавча та авторознавча, а також цитологічна експертизи. Після проведення цих слідчих (розшукових) дій органи досудового розслідування будуть мати дані не лише про причину та обставини смерті потерпілого, але й інформацію про особу, яка вчинила злочин, час, місце вбивства, а також інші важливі для розслідування деталі.

Список літератури:

1. Семенов В.В. Методика розслідування вбивств, прихованих інсценуванням : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 20 с.
2. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів : наук.-практ. посіб. / за ред. Н.І. Клименко. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 216 с.
3. Аксьонов В.В., Кожевніков В.В. До питання встановлення факту інсценування злочинів. *Криміналістичний вісник*. 2017. № 1(27). С. 117–123.
4. Купріянова Л.С., Гусева В.О., Савчук Т.І. Особливості огляду місця події при виявленні трупа, що висить у петлі. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2014. Вип. 14. С. 100–106.

References:

1. Semenov, V.V. (2004). *Metodyka rozsliduvannia vbyvstv, prykhovanykh instsenuvanniam* [The methodology of the roster of incursions, the entrapment of incense] (PhD Thesis), Kharkiv.
2. Klymenko, N.I. (2005). *Ohliad mistsia podii pry rozsliduvanni okremykh vydiv zlochyniv* [An overview of the scene when investigating certain types of crimes]. Kiev: Jurincom Inter. (in Ukrainian)
3. Aksonov, V.V., & Kozhevnikov, V.V. (2017). *Do pytannia vstanovlennia faktu instsenuvannia zlochyniv* [To the question of establishing the fact of a crime scene]. *Forensic Bulletin*, vol. 1(27), pp. 117–123.
4. Kupriyanova, L.S., Husieva, V.O., & Savchuk, T.I. (2014). *Osoblyvosti ohliadu mistsia podii pry vyjavlenni trupa, shcho vysyt u petli* [Features of inspection of a scene at detection of a corpse hanging in a loop]. *Theory and Practice of Forensics and Forensics*, vol. 14, pp. 100–106.